

underlättas om sidorna går att haka av så att kompostmullen lätt kan grävas ut.

Vad kan man lägga i komposten?

Allt organiskt material, det vill säga allt som har sitt ursprung i växter och djur, kan komposteras.

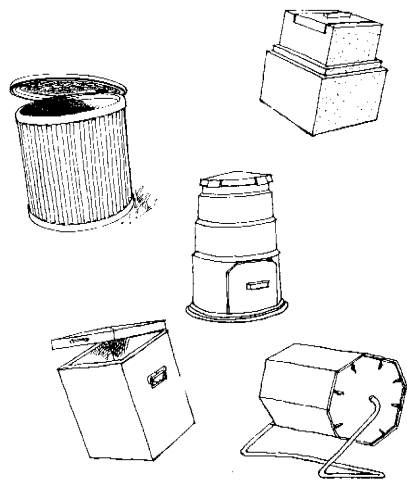
I DEN ÖPPNA TRÄDGÅRDSKOMPOSTEN hamnar allt trädgårdsavfall: blast, ris, löv, kvistar, häckklipp, blomblad m m. Gräsklipp bör läggas i tunna lager och blandas med löv och flis. Ett bättre sätt att ta till vara gräsklipp är att utnyttja det som marktäckning i grönsakslandet eller att låta det ligga kvar och bli näring till gräsmattan.

Fruktskal, potatisskal och grönsaksrester kan också läggas i en öppen trädgårds-kompost. Även mossor, fallfrukt och växter med mjöldagg, skorv och svartfläcksjuka kan komposteras, men gräv ner materialet ordentligt inuti komposten alternativt täck över med jord eller löv. Obs! Växter med sjuka rotdelar eller virus bör eldas upp eller slängas i soporna!

Ettårigt ogräs som inte hunnit blomma är ett värdefullt grönmassetillskott. Hamnar ogräsfrön i komposten får man räkna med att en del överlever, framför allt de som ligger i den yttre svala delen. För att döda ogräsfrön krävs vanligen temperaturer på upp mot 60 °C i några timmar, vilket man knappast uppnår utan en väl fungerande, isolerad behållare.

Det bästa är förstås att rensa ogräs innan det gått i frö, för att förhindra spridning både i trädgården och via komposten. Rötter av fleråriga ogräs kan förpassas till trädgårds- eller hushållskomposten efter att de legat framme och torkat ut.

I HUSHÅLLSKOMPOSTEN hamnar alla rester från köket. Fiskrens, kycklingben, räk- och äggskal, grönsaker, vissna blommor, teblad, bröd och makaroner. Kaffesump med filter, hushållspapper och äggkartong förmultnar snabbt bara det sönderdelas i mindre bitar. Avfall från trädgården är



Utbudet av kompostbehållare är stort.

Säker behållare för köksavfall

För att undvika objudna gäster som kråkfåglar och råttor måste matrester och annat hushållsavfall komposteras i en behållare med lock, botten och väggar så täta att inga möss och fåglar tar sig in. Springor och håll på max fem mm är ett riktvärde. Kommunerna brukar ha krav på utformning av behållare för hushållsavfall, så kontrollera vad som gäller där du bor.

Många väljer isolerade behållare för att undvika att komposteringen avstannar på vintern. Isolering hjälper till viss del, men inte mot alltför sträng kyla. Därför är det viktigt att inte köpa för liten behållare, 400 liter är lagom storlek för en normalstor familj. Då får avfallet plats även om processen stannar av. Så fort det blir varmare startar förmultningen igen.

Behållaren bör helst ha två fack. Det första fyllda facket får vila och bli mull medan man fyller det andra. Tömningen

förstås också lämpligt, bara det inte blir alltför stora volymer.

I hushållskomposten bör man tillföra kolrikt material, **strö**, varje gång man lagt i matrester från köket! Strömaterialet kan bestå av trädgårdsavfall, jord eller gammal kompost, torra hackade löv, torv, bark, hackad halm samt såg- eller kutterspån. Mängden strö ska vara ungefär en del till tre delar köksavfall (räknat på volym).

Lägg inte i det här!

Glas, plast, textil och gummi ska inte läggas i komposten. Enstaka sidor av tidningspapper går bra men i övrigt ska tidningar återvinnas. Träkol och stora köttben gör ingen direkt skada men kommer heller inte att brytas ner inom överskådlig tid. Kalk, cigarett- och vedaska ska inte tillföras, det stör pH-värdet. Cigarettaska är dessutom giftigt för mikroorganismerna.

I de flesta kommuner krävs särskilt tillstånd för att få kompostera latrin, så blöjor och fekalier från djur och människor ska inte komposteras i den vanliga hushållskomposten.

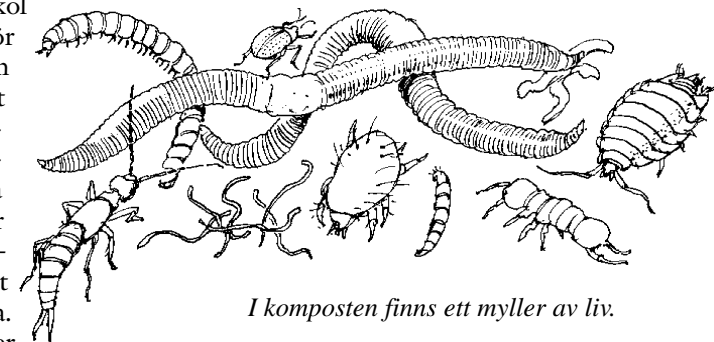
Hjälp kompostarbetarna

I en kompost finns ett myller av liv och ju artrikare kompost desto bättre resultat. Svampar, bakterier, nematoder, maskar, hoppstjärter och kvalster, alla slåss de om utrymme och mat. För att kompostarbetarna ska kunna fungera måste det finnas lagom med vatten, syre, kväve och kol.

År komposten för våt blir det syrebrist, då drunknar många arter medan andra som trivs i syrefattiga miljöer tar över processen. Då kan komposten börja jäsa och ruttna, oönskade ämnen som alkoholer och metangas bildas, komposten luktar illa. I en

alltför torr kompost avstannar aktiviteten, värmen sjunker och ofta flyttar myror in. Kompostarbetarna trivs bäst i en fuktig miljö ungefär som en urvriden trasa, blöt men inte rinnande.

I trädgårds-komposten finns ofta kolrikt material som ris, kvistar och höstlöv. I hushållskomposten finns mängder av kväve. Om det är för mycket kolrikt material så avstannar processen, och om det är för mycket kväve så avgår detta i olika kväveföreningar, något som inte är önskvärt. Det gäller att åstadkomma balans mellan kolrikt och kväverikt material, då



I komposten finns ett myller av liv.

blir resultatet bra. I hushållskomposten avhjälpas detta med strö eller kolrikt trädgårdsavfall. En trädgårds-kompost som avstannat kan behöva extra kväve i form av höns gödsel eller urin.

Vad händer i komposten?

De olika beståndsdelarna i kompostmaterialet bryts ner i olika ordning beroende på vad det är och vilka organismer som är inblandade.

Det första som händer är att mögelsvampar bryter ner enklare sockerarter. När avfallet legat någon vecka börjar det lösas upp, förlora färg och konsistens. Svampar och

bakterier sönderdelar och omvandlar cellulosa, fetter, proteiner och allt som avfall består av. I den här fasen kan temperaturen stiga till över 70°C. Temperaturstegringen är ett bevis på aktivitet men blir det för varmt dör många av de arbetande arterna. Bäst är det om temperaturen ligger mellan 35 och 55°C.

Efter 2–4 månader i en sluten behållare ser man inte längre vad som stoppades i från början, allt börjar se ut som en brun jordliknande massa. Nu är det som ligger i kompostbehållaren inte längre mat för råttor och fåglar men inte heller färdignedbrutet.

För att komposten ska bli mogen eller välbrunnen, behöver den efterkompostera. Med det menas att en process där syre ingår ska ha ägt rum och att allt ska ha omvandlats till det vi brukar kalla för mull. Under mognadsfasen omvandlas de mer svårsmälta ämnena och humus byggs upp. Efterkomposteringen tar oftast minst sex månader men det beror på hur mycket vedartat material man har i komposten, hur väl komponerad den är och hur ofta man rör om i den. Den måste också hållas lagom fuktig.

Komposten är mogen och färdig när den ser ut som jord, doftar mylla och temperaturen är densamma som omgivningens. Kompost kan användas även som halvfärdig, dock inte till plantering och sådd.

Dels innehåller den då ämnen som hämmar frögroning, dels tar den pågående nedbrytningen syre och kväve från växterna i planteringen.



Så här använder du kompost

De flesta trädgårdsjordar behöver tillskott av mull och då är kompost bland de bästa jordförbättringsmedlen som finns. Den bidrar till bättre struktur och ökar jordens förmåga att hålla luft och vatten.

Hushållskompost är i regel näringsrik och i det närmaste ett gödselmedel. Trädgårdskompost däremot är inte särskilt näringsrik och kan behöva kompletteras med framför allt något kvävegödselmedel.

Kompost innehåller mängder av mikroorganismer som ökar den biologiska aktiviteten i marken. I vissa fall kan de också motverka sjukdomsframkallande organismer i jorden.

Kompost till jordförbättring kan myllas ner i grönsakslandet, runt buskar, träd och i rabatter. Mogen kompost bör användas under vår eller försommar. Halvfärdig kompost kan spridas både höst och försommar. Myllas ner den mycket lätt i markytan och täck med ett tunt lager jord.

Ska man använda komposten till sådd eller plantering bör den spädas ut, dessutom är det mycket viktigt att den är helt färdig. Vid plantering eller odling i kruka är det lagom med hälften kompost, hälften jord. Till sådd och rotning av sticklingar ska andelen kompost vara mycket låg, cirka 10 %.

I växthuset är det nödvändigt att hålla god hygien. Kompost till växthusodlingen bör därför vara fri från sjuka växtdelar, särskilt från potatis och tomat.

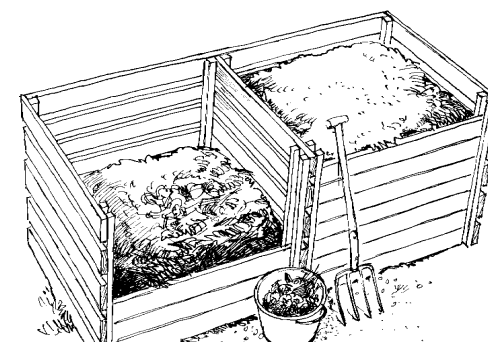


KOMPOST

Nr 3

Att kompostera är ett utmärkt sätt att ta till vara på allt trädgårdsavfall och samtidigt få ett bra och näringsrikt jordförbättringsmedel. Kompostering är också miljövård – hälften av avfallet i soppåsen går att kompostera istället för att belasta de kommunala soptipparna.

I de miljömål som riksdagen satt upp finns bl a beslut om att minska mängden avfall som läggs på deponi – på soptippen. Detta har lett till att det från och med 2005 finns ett förbud mot att deponera organiskt avfall. Genomförandet kräver stora förändringar av avfallsanläggningarna och i praktiken har vi inte sett så mycket av beslutet ännu. Men vi kan nog ändå räkna med att kompostering kommer att bli ännu viktigare framöver. Många kommuner lockar t ex med lägre soptaxa för den som komposterar.



Praktisk behållare för trädgårdsavfall.

Kompostera i hög eller behållare

Det traditionella sättet att kompostera trädgårdsavfall är att lägga det i en hög, eller en "limpa". Den ska inte vara för liten, 1 m hög och 1,20 m bred är lagom mått. Limpan kan däremot vara hur lång som helst.

Nu när villaträdgårdarna har blivit mindre bygger man ofta en kompostbehållare med ett eller flera fack för att det ska se mer prydligt ut. Det finns också ett flertal enkla kompostbehållare i handeln att köpa för den som så önskar.

Under våren och sommaren varvar man allt som ska komposteras i en hög eller i

fack ett. Ris och kvistar mals ner till flis i en kompostkvarn. När hösten kommer gräver man om och blandar allt, gärna med lite tillsats av hönsgödsel. Vattna mellan varven och avsluta med att täcka med halm eller höstlöv. Sent nästa vår kastar man om komposten igen så att de yttre ytorna kommer inåt i komposten. Nedbrytningen går snabbast där inne och om det behövs så vattnar man igen.

Om vintern varit mild kan delar av kompostjorden vara färdig att användas som jordförbättring. Oftast är det bäst att låta den vila till hösten.